"חרם שקט": מה קורה בין גרמניה לישראל בתחום מכירת הנשק

written by אלי קלוטשטיין | 24.09.2024

הסופר טוביה טננבום כתב בעשור שעבר על המפגש הבלתי אמצעי שלו עם פליטים ממוצא מוסלמי בגרמניה, על החשיפה שלהם לתרבות בברלין ועל התגובה של הגרמנים עצמם לפליטים אלה ולשילובם בחברה המקומית. היו אלה ימים שבהם הרפובליקה הגרמנית נאותה לקלוט, בין היתר, למעלה ממיליון פליטים סורים שברחו ממלחמת האזרחים בארצם. לצד הרצון להפגין אנושיות ולסייע לאנשים הללו במצוקתם, הגרמנים נקלעו אז למצוקה משלהם, כאשר אנשים מתרבות ונורמות כה שונות נכנסו במספרים גדולים לארצם, השתכנו בה לשנים ארוכות ושינו את פני הנוף המקומי.

באחרונה נראה כי הלהבות הקטנות שהחלו לבעור אז מתחת לחברה הגרמנית, והוסיפו והתגברו מאותה עת, גבהו כעת לממדים של שרפה רצינית. ביום שני שעבר הכריזה הממשלה בברלין על כוונתה "להדק את ביקורת הגבולות ולסכל את הזרם של הגירה בלתי חוקית" למדינה. הרקע למעשים הללו היה כמה פיגועי טרור ומעשי תקיפה שביצעו מוסלמים וקיצונים דתיים, אשר עוררו זעם ציבורי, הביאו לעליית הימין הקיצוני והגבירו את הלחץ על הממשלה.

הגברת הפיקוח על הכניסה לגרמניה, שיישומה החל ביום שני השבוע בכל הגבולות היבשתיים שלה עם תשע המדינות השכנות גבולות שאורכם הכולל עולה על 3,500 קילומטרים תימשך במשך חצי שנה, ולאחר מכן ניתן יהיה להאריך אותה. מטרתה, לדברי שרת הפנים הגרמנית ננסי פזר, היא להגן על המדינה "מפני הסכנה החריפה שמציבים לה טרוריסטים קיצונים ופשע חמור". פזר הוסיפה כי "אנחנו עושים הכול כדי להגן על האזרחים במדינה שלנו טוב יותר מפני הסכנות הללו".

ההכרזה הגרמנית עוררה תרעומת גדולה במדינות האיחוד האירופי, שכבר נכוו בשנים האחרונות ממדיניות ההגירה שנקטה בשנים האחרונות מדינה אחרת בגוש היבשתי, הונגריה. ואכן, ראש הממשלה בבודפשט, ויקטור אורבן, לא ויתר על ההזדמנות וצייץ בתגובה להחלטה "ברוך הבא למועדון", כשהוא מתייג את קנצלר גרמניה, אולף שולץ. מנגד, ראש ממשלת פולין, דונלד טוסק, תקף בחריפות את ההחלטה, ואמר שהיא "אינה מקובלת".

אם מסתכלים על המפה של אירופה, מבינים גם למה זה מפריע במיוחד לטוסק: מספר לא מבוטל של מהגרים שמעוניינים לברוח מהמזרח התיכון למערב היבשת יגיעו מכיוון הבלקן ויעשו את דרכם לפולין או לצ'כיה, ומשם ינסו לעבור לגרמניה במטרה להתקדם לצרפת, ספרד, הולנד ועוד. אם הגבול סגור, אותם מהגרים עשויים "להיתקע" בפולין.

אבל מלבד זאת, חשוב להבין את משמעות הצעד הגרמני: אחת המדינות העוצמתיות ביותר

באיחוד, אחת המנהיגות שלו, השעתה בפועל את אחד ההסדרים שבהם מתגאים האירופים יותר מכול – אמנת שנגן, המאפשרת לאזרחי אירופה לטייל בין מדינות היבשת ללא בידוק, צורך בהצגת דרכון או אשרת כניסה. בעבר הקשיחה גרמניה את הפעילות במעברי הגבול שלה מול המדינות שגובלות בה ממזרח ועם שווייץ, שאינה חברת האיחוד, אולם טרם עשתה זאת באופן גורף וגם מערבה. יתרה מכך, רק במקרים חריגים בעבר נסגרו הגבולות ביבשת, למשל במהלך התפרצות מגפת הקורונה, וההחלטה הגרמנית מהווה תקדים מסוכן מבחינת האיחוד. זו כבר לא הונגריה, זו אפילו לא הולנד, שאחד ממנהיגיה חירט וילדרס רוצה לסגור את גבולותיה. זו גרמניה הגדולה.

אחד החששות האירופיים, לאור הדוגמה הגרמנית, הוא מהידרדרות מהירה של סוגיית היחס להגירה במדינות נוספות. אחרי ההודעה הגרמנית דווח ששוודיה תציע למהגרים עשרות אלפי דולרים כדי לעזוב את שטחה, אחרי שבעבר ניסתה ללא הצלחה להעניק להם מאות דולרים בודדים בתמורה לעזיבה. לא מדובר בצעד קיצוני כמו זה של הגרמנים, אך הוא עשוי ללמד על מגמה משתנה ביבשת.

האמת הכואבת

בחודשים האחרונים אישרה הממשלה בברלין צעדים אחרים נגד מהגרים ממוצא מוסלמי החשודים בפעילות טרור. ביוני קודמה חקיקה חדשה להקלת אמות המידה לגירוש אזרחים זרים שתומכים בפומבי במעשי טרור. כך למשל, מתן אישור או לגיטימציה פומביים ל"מעשה טרור" אחד, אפילו ברשתות החברתיות, עלולים להוות מעתה עילה לגירוש מהמדינה.

בחודש שעבר עברו ההצהרות לפסים מעשיים, כאשר לראשונה מאז עליית טאליבן לשלטון באפגניסטן ב-2021 גירשה גרמניה 28 אזרחים אפגנים, כולם גברים, שנאשמו בעבירות פליליות. עוד קודם לכן הבטיח הקנצלר שולץ כי צעדים דומים יינקטו גם נגד מהגרים ממוצא סורי. בנוסף נשללו הטבות סוציאליות ממהגרים שהיו מועמדים לגירוש, כצעד ענישתי שנועד גם לדרבן אותם לעזוב את המדינה. לאור מספרי המהגרים המוסלמים בגרמניה מדובר בטיפה בים, אבל נראה שזו חלק ממגמה גדולה יותר.

צעד אחר שנוקטת הממשלה בברלין היא חתימת הסכמים עם ארצות שמהם מגיעים המהגרים כדי לאפשר להם לחזור לבתיהם, ואף להסדיר בצורה ברורה את ההגירה המותרת. בשבוע שעבר, למשל, חתמה גרמניה הסכם עם קניה להחזרת מהגרים בלתי חוקיים לארצם, והיא נמצאת במשא ומתן עם אוזבקיסטן להחזרת מבקשי מקלט לטשקנט, אולי אפילו אפגנים שלפני בואם לגרמניה התגוררו באוזבקיסטן.

אותם הסכמים נובעים גם מהאמביוולנטיות הגרמנית סביב סוגיית ההגירה: הקנצלר שולץ הגן השבוע בבונדסטאג, בית הנבחרים הגרמני, על מדינות ההגירה של ממשלתו, והסביר כי ברלין צריכה למשוך תושבים צעירים של מדינות אחרות אליה – אם כי רק מהגרים שיש להם הכשרה מקצועית, אשר יכולים לתרום לגרמניה. הוא גם נאלץ להודות באמת הכואבת על מצבה של

גרמניה, הדומה למדינות רבות אחרות ביבשת: החברה הגרמנית מזדקנת, ואין לה די צעירים בעלי מקצוע שימלאו את כל המשרות הנחוצות שמתפנות בשוק העבודה. "אין מדינה בעולם שאוכלוסייתה העובדת מצטמצמת, ואשר נהנית מצמיחה כלכלית", הוא אמר לחברי הפרלמנט. זה הרקע, אם כן, לסעיף נוסף במסגרת ההסכם של גרמניה עם קניה, שבו הסדירה ברלין קליטת "עובדים בעלי הכשרה חלקית ומלאה מקניה".

שולץ, יש לציין, הוא איש המפלגה הסוציאל-דמוקרטית, הממוקמת במרכז-שמאל הפוליטי של גרמניה. הוא עלה לשלטון אחרי שנים שבהן אנגלה מרקל, מנהיגת המפלגה הנוצרית-דמוקרטית מהימין-מרכז, הייתה קנצלרית הברזל של גרמניה. היא זו שאישרה לפתוח את שערי המדינה בפני הפליטים וגרמה להצפת גרמניה במהגרים מוסלמים, אך גם מחליפה מהשמאל אינו מצליח להתמודד עם קליטתם.

כישלון זה הוא אחד הגורמים שהובילו לשינויים האחרונים במפה הפוליטית של גרמניה, שאף הם משפיעים על מדינות הממשלה בתחום זה. בתחילת החודש הצליחה מפלגת אלטרנטיבה לגרמניה (AFD) להפוך למפלגת הימין הקיצוני הראשונה שזוכה בבחירות באחת ממדינות הרפובליקה הגרמנית מאז שלטון הנאצים. בשתי מדינות, סקסוניה ותורינגיה, גרפה המפלגה כמעט שליש מקולות המצביעים. תוצאת הבחירות נתפסה על ידי הממשלה של שולץ, בין היתר, כמסר ברור מהבוחרים שעליה להקשיח את עמדתה של גרמניה בעניין ההגירה וביקורת הגבולות.

הרקע לכך הוא כמה אירועי טרור שאירעו בגרמניה בשנה האחרונה, מדינה שגם כך חוותה זינוק משמעותי בתקריות אנטישמיות מאז מתקפת חמאס באוקטובר שעבר. הנה כמה דוגמאות: בחודש שעבר ביצע מוסלמי ממוצא סורי פיגוע דקירה בזולינגן, במהלך פסטיבל מקומי, שבו נהרגו שלושה בני אדם. ארגון הטרור דאעש קיבל על עצמו אחריות לאירוע. במאי ביצע אזרח אפגני בשם סולימאן עטיה פיגוע דקירה בעיר מנהיים, שבו תקף מבקר בולט של האסלאם בגרמניה. שוטר מקומי נהרג באירוע. רק בשבוע שעבר נעצר במינכן אזרח סורי בן 27 בחשד שתכנן לתקוף חיילים גרמנים בעזרת מצ'טה ממניעים אסלאמיים. לפני שבועיים, כזכור, פתח מחבל באש בסמוך לקונסוליה הישראלית במינכן בעזרת רובה מהתקופה הנאצית. גם הוא, לפי החשד, פעל ממניעים אסלאמיסטיים.

גרמניה גם כך נמצאת בכוננות וערנות גבוהה, על רקע החשש מניסיונות של גורמים עוינים אחרים תומכי רוסיה, למשל לבצע פעולות חבלה בשטחה. באוגוסט, למשל, חקרו הרשויות בברלין חשד לניסיון זיהום והרעלה של מערכת המים בבסיס צבאי של חיל האוויר באזור מינכן, ואחת האפשרויות שנבחנו אז הייתה שזהו ניסיון רוסי לפגוע בצבא המקומי. הצורך לעמוד על המשמר גם מגורמים מבפנים לא מוסיף למצב הרוח של התושבים המקומיים.

לא חיים באשליה

מה גורם לחששות הגרמניים להצטבר? האם הפיגועים האחרונים "העירו" את תושבי הרפובליקה,

או שאולי זו מדינה שראתה את ההיסטוריה, הבינה לאן הדברים הולכים ופועלת לעצור אותם מראש? האם תחושת האשם שמלווה את הגרמנים מאז השואה, לצד הפחד מאסלאם קיצוני כגורם המחולל שנאה כלפי יהודים, מניעה אותם לפעולה?

ברלין הפגינה בשנים האחרונות תמיכה גדולה בישראל, וביתר שאת ניכרת האהדה שלה מאז המתקפה של הקיצונים האסלאמיסטים של חמאס באוקטובר. הגרמנים פעלו במגוון דרכים כדי להפגין את התמיכה הזאת: ברלין למשל הכריזה בפומבי שהיא ניצבת לצד ישראל בבית הדין הבינלאומי לצדק בהאג, וביקשה לדבר כצד שלישי בעד הממשלה בירושלים בדיון שנערך בבית הדין על הטענה שישראל ביצעה רצח עם בעזה.

שגריר גרמניה לישראל הצהיר בריאיון באפריל כי "אנו עדיין ניצבים לצד ישראל כמו מאז 7 באוקטובר. ברור היה לכולם שמדובר בהתקפה ובאיום של ממש לביטחון ישראל, והדבר נוגע וחשוב מאוד לגרמניה". הקנצלר עצמו הכריז שלא יפסיק את ייצוא הנשק לישראל, וכי הוא מתנגד לקריאות להחרים את ישראל.

בפברואר סיימה ברלין גם את המימון שניתן מטעמה לשישה ארגונים ועמותות פלסטיניים, שהוכרזו על ידי ישראל כארגוני טרור, בשל הקשרים שלהם לארגון החזית העממית. בנובמבר שעבר, שבועות ספורים לאחר הטבח בשמחת תורה, חתמה שרת הפנים פזר על צו האוסר על כל פעילות של חמאס במדינה.

נושא אחר שבו רואה גרמניה עין בעין עם ישראל הוא ההתמודדות עם איראן, שגם היא פועלת מתוך ראייה מוסלמית קיצונית. באפריל, זמן קצר לאחר מתקפת הטילים והכטב"מים האיראנית על ישראל, פרסמה ברלין גינוי פומבי נגד טהרן, והאשימה אותה במהלך שעלול להוביל להסלמה אזורית. השגריר הגרמני הסביר בריאיון עימו כי "מעולם לא חיינו באשליה לגבי תפקידה של איראן במזרח התיכון. אנו מזהים את טביעות האצבע השליליות שלה בכל זירה במרחב, איננו תמימים לגבי האיראנים".

בין היתר הדגיש השגריר בדבריו את הצורך למנוע מטהרן להשיג כלי נשק גרעיניים, אף שארצו חלוקה על ירושלים ביחס לדרכים שיש לנקוט כדי להגיע לתוצאה זו. אלו לא רק דברים בעלמא: יחד עם בריטניה וצרפת, גרמניה הגישה ביוני הצעת החלטה למועצת הנגידים של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א), בדרישה לגנות את טהרן על חוסר שיתוף הפעולה שלה עם פקחי הסוכנות. השבוע היא הייתה חלק מקבוצת מדינות שהטילו עיצומים חדשים על הרפובליקה האסלאמית בעקבות המידע המודיעיני שהגיע לארה"ב, שלפיו טהרן העבירה לרוסיה טילים בליסטיים מתוצרת איראן. במסגרת הענישה הזאת, גרמניה, צרפת ובריטניה ביטלו את הסכמי התעופה שלהם עם האיראנים.

אגב, גם בתוך גרמניה עצמה ניכר החשש מההשפעה של משטר האייתוללות: ביולי הכריזה הממשלה בברלין על סגירת המרכז האסלאמי בעיר המבורג, בעקבות הטענה כי הוא קיבל הוראות ישירות מהמנהיג הרוחני העליון של איראן, עלי ח'מינאי, וכי הוא קידם אידיאולוגיה

ג'יהאדיסטית ואנטישמיות.

התמיכה בישראל השתלבה גם באופן הטיפול של גרמניה בנושא הכאוב שעליו דובר קודם ההגירה. בשנה האחרונה משרד הפנים של פזר הכריז כי לשאלונים שמחולקים למי שמעוניין לקבל אזרחות גרמנית יוכנסו שאלות על ישראל, אנטישמיות ויהדות. לדברי פזר, זו חלק מאחריותה של גרמניה אחרי השואה להגן על ישראל והיהודים. "כל מי שלא חולק את הערכים הללו איתנו לא יוכל לקבל דרכון גרמני", היא הסבירה. בין היתר, פורסם כי אחד התנאים לקבלת האזרחות הוא הצהרה להכיר בזכות הקיום של מדינת ישראל. לא ניתן להתעלם מהעובדה שחלק לא מבוטל ממבקשי האזרחות הם פליטים מוסלמים, וכי יש קשר בין הדגש שניתן על הקשר עם ישראל ובין ההתמודדות עם קליטתם בגרמניה.

רוקדים על כל החתונות

בשבוע האחרון דווח על תפנית לרעה ביחסי גרמניה־ישראל. במשך חודשים ארוכים דחתה ברלין בגלוי את כל הדרישות למנוע ייצוא נשק לצה"ל, אף שהייתה נתונה ללחץ ניכר של גופים רבים לאורך תקופה ארוכה. בתי המשפט המקומיים אף דחו עתירות של ארגונים פרו־פלסטיניים, שדרשו למנוע בצו משפטי את מכירת הנשק לישראל.

אלא שלטענת ה"בילד" הגרמני, ברלין מפעילה "חרם שקט" על מכירת אמצעי לחימה לישראל, ואינה מאשרת לה בקשות לרכש תחמושת מסוגים שונים, כולל פגזים לטנקים. יש אומנם בקשות רכש שמאושרות, אולם הרוב המוחלט "מיובשות" ואינן זוכות למענה. דיווח אחר, בכלי תקשורת אוסטרי, טען שמצב העניינים חמור עוד יותר: לפי הדיווח הזה, גרמניה לא אישרה שום בקשת רכש ישראלית מאז חודש מרץ, אף שהקנצלר הבטיח בסוף יולי כי הסיוע הביטחוני יימשך. כמעט שליש מייבוא הנשק הישראלי לפני המלחמה הגיע מגרמניה, ולקיצוץ הזה עשויות להיות השלכות דרמטיות על ניהול המלחמה.

גורמים ישראליים ששוחחו השבוע עם העיתונות הכחישו שיש החלטה גרמנית לעצור את הייצוא, אך הודו שייתכן שיש "עיכוב". בכיר בממשלה הגרמנית ששוחח שלשום עם סוכנות רויטרס, אישר כי גרמניה עצרה את ייצוא הנשק לישראל, בזמן שהיא מתמודדת עם מגוון תביעות משפטיות נגדה בהקשר זה. הגרמנים הכחישו את הדיווח באופן רשמי, אף שנראה כי בפועל לא אושרו בקשות לממכר נשק לצה"ל. לפי נתוני משרד הכלכלה הגרמני, מתחילת השנה עד 21 באוגוסט אושרו עסקאות רכש לישראל בשווי של 14.5 מיליון אירו בלבד לעומת יותר מ־300 מיליון שנה קודם לכן.

בכיר באחת המפלגות שמרכיבות כיום את הממשלה הגרמנית, המפלגה הירוקה, הסביר כי "זה לא נושא פשוט במפלגה שלנו. יש לנו חברי פרלמנט תומכי ישראל מובהקים, ואחרים שמשתתפים בהפגנות בעד עזה". משרד הכלכלה הגרמני, שבקשות הייצוא עוברות דרכו, מסר כי "הממשלה הפדרלית לוקחת ברצינות רבה את ההאשמות על הפרות אפשריות של החוק ההומניטרי הבינלאומי".

רמז לעמדה הזאת אפשר היה למצוא כבר בחודש מרץ, בדברים שאמר שגריר גרמניה בישראל: "ייצוא הנשק הגרמני ייבדק תמיד ביסודיות". בריאיון אחר הדגיש השגריר שאי אפשר לפתור את הסכסוך בעזה רק באמצעים צבאיים, וכי יש לנהוג באיפוק ולהימנע מפגיעה מיותרת באזרחים. כך היה אפשר גם לקרוא בין השורות של דברי הקנצלר, שהדף את הקריאות לאמברגו נשק על ישראל לאחר פרסום חוות הדעת של בית הדין הבינלאומי בעניין חוקיות ההתנחלויות. הממשלה לא הגיעה להחלטה בעניין, ציין שולץ, ואמר כי "ההחלטות מתקבלות על בסיס כל מקרה ומקרה" – רמז לכך שאין אישור גורף לעסקאות הנשק, וכי הן נבחנות ביסודיות.

ואולם לא בטוח שהחרם השקט הזה, מקורו רק בחשש הגרמני מהפרת זכויות אדם. לאוקראינים, למשל, שולחת גרמניה סיוע צבאי נרחב מאז תחילת המלחמה שם, כולל טנקים, מערכות הגנה אוויריות, כטב"מים ועוד. בה בעת היא מקפידה שלא לחצות את הגבול למהלכים שיובילו להסלמה גדולה מדי; מה שמעיד על כך שהיא בוררת את מהלכיה לפי מגוון שיקולים.

הקנצלר סירב כמה פעמים בזמן האחרון להעביר לקייב טילים ארוכי טווח, שיאפשרו לצבא האוקראיני לתקוף בלב רוסיה. השבוע הצהיר שולץ שוב כי "גרמניה הגיעה להחלטה ברורה מה נעשה ומה לא נעשה, ההחלטה הזאת לא תשתנה". פרשנים העירו כי החשש הגדול מבחינתו הוא שרוסיה תפרש זאת כהכרזת מלחמה מצד גרמניה.

בכיר בבונדסטאג הגרמני שביקר השבוע בארץ הכחיש שארצו מסרבת להיענות לבקשות רכש ישראליות. "אני תומך בייצוא לישראל, כמו שאני תומך בייצוא לאוקראינה", אמר אותו בכיר, תוך שהוא קושר בעצמו בין הסיוע שמעניקה גרמניה לשתי המדינות. נראה שגרמניה מנסה בשני המקרים לרקוד על כל החתונות – מצד אחד להפגין תמיכה פומבית, ואפילו לסייע במעשים שונים, ומצד שני לא להתחייב למשחק "על כל הקופה".

צריך לזכור מניע אחר של הגרמנים: ברלין זקוקה לכלי נשק לעצמה. על רקע האיום הגובר מצד הרוסים, ההחרפה בהתבטאויות הקרמלין והחשש מהתפתחות חזית גדולה ממזרח, גרמניה מחמשת את צבאה. דוגמה אחת להתחמשות הזאת, אגב, היא מפגן מרשים של לוליינות מוסרית: החשש מהפרות זכויות אדם לא עומד בדרכה של גרמניה בבואה ליישם כעת את עסקת הענק שחתמה עם התעשייה האווירית בישראל, להצטיידות בטילי חץ.

אפשר לקבוע שגרמניה של ימינו רחוקה מלהשתייך למחנה שונאי ישראל, ולא פעם בשנים האחרונות היא פעלה לצד ישראל בזמנים קשים. יחסה של ברלין למהגרים והתמודדותה עם פיגועים אסלאמיסטיים מבהירים כי היא מבינה היטב את הסכנה שבפניה ניצבת ישראל. הפרסום הפומבי שניתן כעת לעצירת משלוחי הנשק עשוי להעמיד את הגרמנים במבוכה, ולהכריח אותם לנקוט עמדה פומבית ברורה יותר. כעת יש להמתין ולראות אילו שיקולים יגברו: הלחץ הבינלאומי, האהדה לישראל, הרצון להגן על זכויות אדם, החשש מהאסלאם הקיצוני או פרגמטיזם פוליטי.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 23.09.2024.